

da je stvaranje novčanog kapitala još u povoju, ali već 1905. oko 10% stanovništva Hrvatske i Slavonije bavi se trgovinom, obrtom i industrijom. S tim u vezi naročito se razvija Zagreb. Godine 1860. Zagreb ima svega oko 20.000 stanovnika. Tada dobiva željeznicu i već na početku XX. vijeka Zagreb je više nego udvostručio svoje stanovništvo. Ranije je Zagrebom vladao Gornji Grad, ali već od osamdesetih godina utjecaj je Donjega grada sve snažniji i uporedo sa snaženjem i sve jačim utjecajem malog građanskog elementa razvijat će se intenzivni hrvatski nacionalizam, koji će pokazivati sve osobine građanskog nacionalizma, a te su: zahtjev da se narodnoj individualnosti prizna prednost pred drugim vrijednostima; težnja za potpunom političkom samostalnošću i za ekonomskom nezavisnošću, nacionalna ekskluzivnost i razvijanje nacionalne mistike.

Uporedo s jačanjem malog građanstva dolaze do izražaja lokalni interesi i problemi zaštite tih interesa. Mali trgovački i obrtnički kapital teži da se razvije u industrijski kapital i financijski kapital. U tu svrhu potrebna je gospodarska i politička nezavisnost, potrebna je zaštita i unapređivanje domaće privrede protiv strane konkurencije, bilo na vanjskom, bilo na unutrašnjem tržištu. Ideja narodne individualnosti i suverenosti savršeno odgovara tim težnjama, a to je baš program »stranke prava«, prve hrvatske građanske stranke u pravom značenju te riječi: »U obće, stanovište te stranke uvijek bijaše, jest i ostaje: podpuna nezavisnost hervatske deržave, podpuna suverenost hervatskoga naroda unutar granicah deržavnoga prava toga na-